

Vad kan vi lära av Oxford?

| av Christopher Lagerqvist

Traditioner, pedagogiska metoder liksom forskningens frihet och oberoende är viktiga faktorer som gör universitetsutbildningen i Oxford till ett föredöme.

VAD TÄNKER DU PÅ när Du hör University of Oxford? Tänker Du, liksom jag, på Oxfords magnifika byggnader och ärorika arkitektur eller tänker Du kanske på den långa rad av inflytelserika politiker och framstående samhällsmedborgare som fostrats i Oxfords tradition?

De akademiska traditionerna och den framstående forskningen brukar ofta hamna i förgrunden, men aktiviteter som rodden mellan Oxford och Cambridge anses ofta vara lika centrala för att beskriva studentlivet. Dit hör också romantiska aktiviteter, som till exempel promenader i trädgårdarna och att långsamt färdas genom Oxfords parker i gondolliknande träfarkoster (punting). Oxfords litterära skatter är också välkända och då kanske främst Lewis Carrolls "Alice i underlandet", J. R. R. Tolkiens "Sagan om ringen", C. S. Lewis' berättelser om Narnia samt filminspelningarna av Harry Potter. Associationerna är ofta många och de flesta passar in.

Jag skall här granska två aspekter av utbildningen vid Oxford. Först presenteras en kortare historik över universitetet i ljuset av forskningens övergripande förutsättningar. Enligt företrädare för universitetet i Oxford och Cambridge har akademiska traditioner, akademisk frihet och ekonomiskt gynnsamma förhållanden något väsentligt att bidra med när det gäller utbildningens kvalitet och framtagningen av nya internationellt sett framstående forskningsresultat. Därefter analyseras den akademiska excellensens praktik med särskild tonvikt vid utbildningens unika mervärde, the tutorial system, som är den metod med vilken de akademiska färdigheterna förmedlas från en generation till en annan. Analysen bygger på information från universitetet, mina egna erfarenheter samt åtskilliga samtal med forskare och studenter. Mina studier är en del av en fortsatt och fördjupad forskning inom ramen för ett forskningsprojekt mellan Oxford och Uppsala.

ÅLDERN ETT KVALITETSMÅTT

Vid University of Oxford, som "grundades" år 1096, anses lärosätets ålder vara förknippat med dess kvalitet. Man säger sig ha en månghundraårig tradition av att befinna sig vid forskningsfronten och av att bryta ny

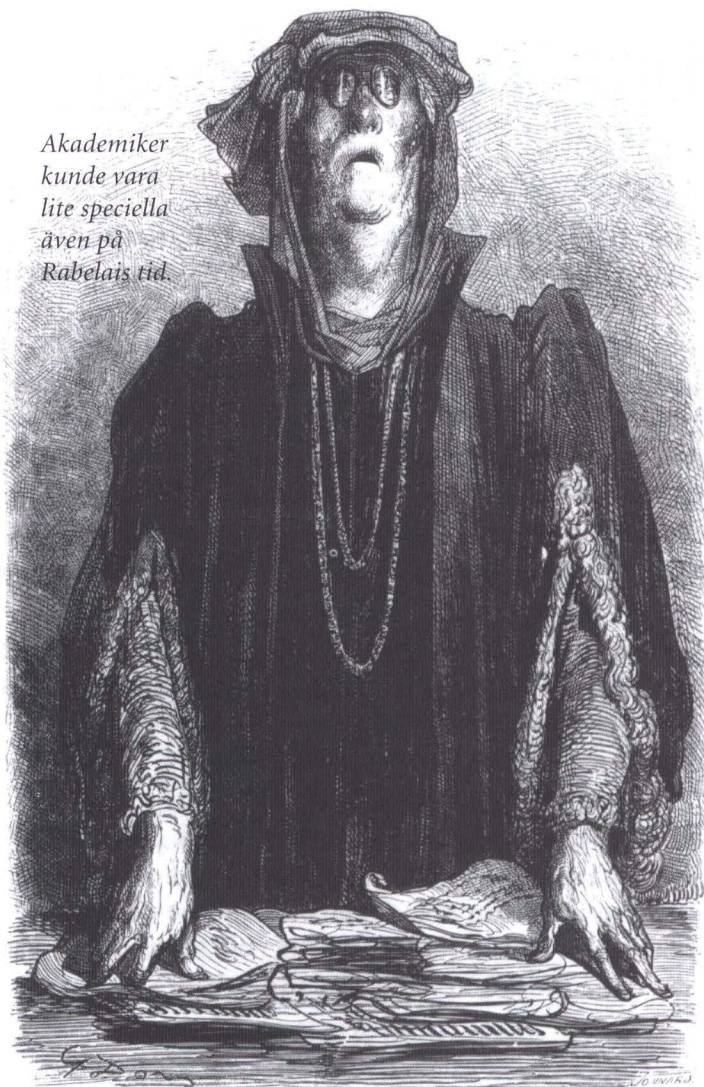
mark och söka nya kunskapsfält. Det handlar med andra ord om att en generation forskare, genom individuell handledning, "lämnar över" sina akademiska färdigheter till den efterföljande generationen eller som det heter "A tradition of intellectual activity advancing the frontiers of knowledge." Den pedagogiska modellen – som alltså har utmejslats under flera hundra år, med allt vad det innebär av prövningar och finjusteringar – har helt enkelt visat sig vara mycket framgångsrik i att fostra duktiga studenter och forskare. Liksom Oxfords yngre motsvarighet i Cambridge, kan man som bevis presentera en imponerande förteckning över synnerligen framstående akademiker.

Ett ringa axplock av Oxfords framgångsrika personligheter innehåller sådana storheter som Thomas Hobbes, Adam Smith, John Locke, Robert Boyle, Christopher Wren, Jonathan Swift, Oscar Wilde, T. S. Eliot, Margaret Thatcher, Bill Clinton, Indira Gandhi, William Gladstone, John Ruskin, William Morris, Cecil Rhodes och Tim Berners Lee (uppfinnare av World Wide Web). Ett avsevärt rikare urval finns att beskåda på universitetets hemsida (www.ox.ac.uk).

De akademiska framgångarna under 1900-talet understryks av de 47 Nobelpris som har tilldelats forskare som har varit verksamma vid University of Oxford mellan åren 1921 och 2001. Lägg därtill sex "Balzan Prizes" (1985–2000), tre "Fields Medals for Mathematics" (1966–86) och fyra "The Rolf Schock Prizes" (1993–99). Oxfords akademiska traditioner är således betydelsefulla för att fostra framstående tänkare. Det är knappast en slump att sådana imponerande resultat kan uppnås på ett och samma universitet år ut och år in i flera hundra år.

Det är inte alltid enkelt att, som nyantagen student, skaffa sig en god överblick över universitetets organisation och att få förståelse för hur den fungerar i både teori och praktik. Den byråkratiska effektiviteten är inte nödvändigtvis påfallande, även om den efter en tid framstår som både logisk och mestadels sund till sin natur. Organisationen, som har starka rötter tillbaka till medeltiden, utgör nämligen en av de viktigaste förklaringarna till varför University of Oxford hittills har lyckats att bevara sin akademiska frihet i både juridisk och ekonomisk bemärkelse. Genom en intern maktindelning har univer-

*Akademiker
kunde vara
lite speciella
även på
Rabelais tid.*

sitetet lyckats att garantera ett inte föraktfullt oberoende från både politik och näringsliv.

EKONOMISKT OBEROENDE

Jämfört med svenska förhållanden är de inomvetenskapliga prioriteringarna i Oxford (och Cambridge) avsevärt mer närvarande. I Sverige har statsmakten gjort det till en sport att skaffa sig ett så stort inflytande som möjligt över forskarsamhället – på senare tid även över problemställningar och teoretiska perspektiv. Sedan slutet av 1980-talet har exempelvis politiken successivt stärkt sitt grepp över universitetens styrelser, vilket gör att den idag kan totalstyra verksamheten in i minsta detalj. En motsvarande styrning förekommer inte i Oxford (eller Cambridge). Det anses inte effektivt.

Istället för att bejaka de svenska motsvarigheterna till Oxford och Cambridge, vill svenska utbildningspolitiker ofta förneka och försvaga våra äldsta och internationellt sett mest framstående universitet. Detta görs

exempelvis genom att sprida de statliga anslagen över landets alla delar. Forskningspolitiken underordnas med andra ord regionalpolitiken. Den svenska kombinationen av politisk toppstyrning och regionalpolitisk forskningspolitik, har nu gått så långt att företrädare för både Oxford och Cambridge har ifrågasatt det svenska systemets möjligheter att på sikt tillhandahålla en bred och internationellt framstående forskningsverksamhet.

En viktig förklaring till Oxfords akademiska frihet är de relativt goda ekonomiska förhållandena. Visserligen kan brittiska toppuniversitet inte längre uppvisa en lika god ekonomi som amerikanska spetsuniversitet, men i en jämförelse med svenska förhållanden framstår både Oxford och Cambridge som förmögna lärosäten. Oxford omsätter exempelvis årligen omkring fyra gånger så mycket pengar per student som Uppsala universitet gör. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att enskilda colleges – såsom All Souls, St John's, Nuffield och Christ Church, vars ekonomiska tillgångar inte alltid inkluderas i ekonomiska jämförelser mellan universitet – fortfarande står sig relativt väl i en jämförelse med amerikanska motsvarigheter.

Akademiska Senaten vid Uppsala universitet har länge hävdats att svenska universitet måste kontrollera sin egen ekonomi för att kunna bygga upp en långsiktigt hållbar forskningsverksamhet. Då skulle det nuvarande beroendet av de externa anslagsgivarnas kortsiktiga välvilja kunna motverkas.

I de fall då University of Oxford är beroende av externa ekonomiska anslag, har universitetet en välutvecklad strategi. Genom att balansera och delvis spela ut olika externa aktörer mot varandra, har man lyckats finansiera sin verksamhet utan att göra smärtsamma kompromisser i problemformuleringar och i val av teorier och metoder.

Oxfords tätposition hotas dock till viss del, i takt med att det ekonomiska beroendeförhållandet till statsmakten ökar och en alltmer kännbar "brain-drain" till USA. En ledande företrädare för Faculty of Modern History menar att dessa problem måste tas på allvar och är orolig för att kvaliteten på undervisningen och forskningen kan komma att försämrats framöver: "I USA har man för det första råd att betala högre löner för sina forskare och för det andra en mer utbredd samhällslig tradition av att donera pengar. Men, än så länge lyckas vi att kompensera de relativt sett lägre lönerna genom andra åtgärder." En annan forskare vid samma fakultet förtydligar budskapet ytterligare: "Statsmakten måste lära sig att

förstå och känna igen universitetens behov och tillföra de medel som behövs för att vi ska kunna genomföra en fullgod utbildning.”

I syftet att bli immun mot politisk styrning i framtiden, har University of Oxford etablerat en ”privat” inkomstkälla, Oxford University Press, som årligen förser universitetet med betydelsefulla inkomster. Dessa medel kan användas dels för att förstärka de verksamhetsgrenar som för tillfället har ekonomiska svårigheter, dels för att göra strategiska satsningar (t ex etablerandet av Said Business School). Den övergripande ambitionen från universitetsledningens sida är dock att spara så mycket av pengarna som möjligt inför framtiden: ”Målsättningen är att på sikt bli helt ekonomiskt oberoende av både politik och näringsliv, något som Harvard University redan har lyckats att åstadkomma.” På denna punkt kan vi lära oss något väsentligt. Om svenska utbildningspolitiker verkligen vill att universiteten ska präglas av tankemässig mångfald – och därigenom i praktiken kunna fungera som samhällets självkritiska spegel – så vore det fruktbart att möjliggöra för liknande lösningar i Sverige.

TUTORN CENTRAL

Tanken att seniora medlemmar av ett college har ett ansvar för att vägleda sina yngre kollegor, utgjorde en central del av universitetet redan under medeltiden.

Begreppet ”tutor” användes för första gången under 1400-talet: Enligt Rashdall var fyra medborgare av Padua tillåtna att agera som ”reformatorer” eller ”tutores studii”, vilket också vidimerades av universitetet: ”unusquisque scholaris manens sub magistro, tutore aut creditore”. Tidigare hade enbart synonymer och liknande begrepp förekommit.

Dessa tidiga tutors var huvudsakligen inte lärare, utan valdes snarare ut för att vara studenternas personliga beskyddare. Deras främsta plikt var att bistå studenterna med uppsikt över deras uppförande och deras utgifter. Studenterna skulle leva ett gott – i bemärkelsen Gudsrikt – liv, vara uppriktiga i sin tro samt klä sig väl och uppträda korrekt. Uppgiften för varje tutor var med andra ord att vara ”creditores” likväl som och mer än ”tutores”. Genom Laudian-statuterna från 1634 fastslogs att alla studenter måste ha en tutor, som redan avlagt examen.

Sedan dess har the tutorial system varit en central del av universitetslivet. Kopplingen till kyrkan kunde förvisso begränsa tankemässig mångfald och fritt kun-

skapssökande, men visade sig ha en avgörande betydelse för överlevnaden av the tutorial system. Den eklektiska strukturen förklarar åtminstone delvis det hårda motståndet mot förändringar och social letargi – något som universiteten i Oxford och Cambridge utsattes för under 1700-talet och en bit in under Reformationstiden – och hur det moderna handledningssystemet, som utformades under 1800-talet, kunde passa för det medeltida universitetet. Moderna tutors behövde enbart undervisa mer och ägna mer individuell uppmärksamhet åt elevernas studier. Samtidigt behölls den tidigare vägledningsfunktionen.

Historiskt sett har undervisningens kvalitet varierat. Det finns både exempel på synnerligen aktiva tutors,

såsom John Wesley vid Lincoln College, och klart passiva tutors, vilka inte mötiverade och läste tillsammans med studenterna. Kvaliteten på dagens moderna tutors varierar inte i lika hög utsträckning. I många fall ägnar de sig, vid sidan av den egna forskningen, enbart åt undervisning.

Grundidén med det moderna Oxfords handledningssystem är att studenterna i tre år ska undervisas individuellt av en internationellt ledande forskare i en timme i veckan. Forskaren ansvarar för att

studenten varje vecka får en frågeställning och en litteraturlista som täcker in det relevanta forskningsläget. Med hjälp av dessa båda verktyg ska studenten sedan läsa flitigt och utifrån den angivna forskningslitteraturen artikulera ett eget vetenskapligt argument, vilket skrivs ned i en veckouppsats och försvaras vid nästa möte med forskaren.

Will G. Moore, från St John's College, ger i boken ”The tutorial system and its future” följande beskrivning av the tutorial system: ”At its most simple the tutorial is a weekly meeting of the student with the teacher to whom he is especially committed. This does not replace other methods, such as instruction by lecture or in class. It clearly cannot replace private study. Indeed, it assumes all these, and includes their results in the preparation of a weekly essay, which is presented orally, listened to by the tutor and discussed immediately. The whole process - of reading, discussion, arrangements for the following week - takes up little more than an hour.” Alla tutorial talks är dock inte likadana. En norm utgör alltså inte en regel. Variationer förekommer då det passar sig. Två – eller till och med tre – studenter kan exempelvis vara närvarande. Då får den ena studenten läsa sin uppsats, medan den andre lämnar in sin.

”I Sverige har statsmakten gjort det till en sport att skaffa sig ett så stort inflytande som möjligt över forskarsamhället – på senare tid även över problemställningar och teoretiska perspektiv.”

Nyckelorden för en förståelse av systemet är "flexibilitet" och "variation". I praktiken träffar varje student sin tutor minst en timme i veckan. Man har dock inte samma tutor under de tre åren, utan får i princip en ny tutor för varje ny kurs. På så vis kan ambitionen, att undervisningen ska bedrivas av en världsledande forskare inom det givna kunskapsfältet, uppfyllas. Syftet med de individuella mötena är dock desamma, att i dialog med studenten utveckla dennes akademiska färdigheter – dvs förmågan att på kort tid skaffa sig en överblick över det aktuella forskningsläget, som inte sällan överstiger 4.000 sidor, samt att utifrån denna artikulera, motivera, renodla och bygga under ett eget vetenskapligt argument. Detta skall sammanfattas i omkring 2.500 ord, och försvaras muntligt vid nästa möte med handledaren, som då gör sitt bästa för att konstruktivt kritisera studentens tankegångar, påvisa bristerna med den valda ståndpunkten och resa diverse motargument.

ETABLERADE SANNINGAR PRÖVAS

Det vetenskapliga argumentet får gärna vara originellt, kontroversiellt och politiskt inkorrekt. Faktum är att man som student i Oxford uppmuntras att, på sin resa mot forskningsfronten, vara "intellektuellt provokativ" och originell. På så vis kan nämligen etablerade vetenskapliga "sanningar" prövas, politisk korrekthet undvikas och nydanande forskning skapas. Att vara kontroversiell anses alltså vara en fördel, så länge som argumentationen är väl underbyggd, dvs vilar på en stabil empirisk och teoretisk grund.

De samlade veckouppsatserna används för att förbereda slutexamen. Tanken med en examen i slutet av det tredje året är att studenten måste hålla samtliga inhämtade kunskaper aktuella, vilket ger en god helhetssyn över ämnet. Utbildningen gör inte bara Oxfordstudenten till en god och påläst akademiker och forskare, utan slipar även dennes förmåga att i skriftlig och muntlig form argumentera och debattera.

Studenternas målsättning är att prestera maximalt, dvs att lära sig så mycket som möjligt på så kort tid som möjligt, en inställning som känns igen från elitidrottarna. För att klara av utbildningen och arbetstempot fordras gedigna förkunskaper, som förädlas ytterligare under Oxfordtiden. I studenthandboken ger fakultetsnämnden för Modern History – ett ämne som skall kontrasteras mot Ancient History – följande färdighetsbeskrivning: "You will need all the skills which you have acquired at A-level [motsvarande högsta betyg från den svenska gymnasieskolan]: the ability to distinguish and assess different points of view and to think in causal terms, as well as the technical skills of essay-writing, including the clear presentation of relevant material and the ability to analyse its significance in relation to a given

problem. But here you will also be expected to engage with a far wider range of historical subject-matter and to show a much greater awareness of the complexity of historical explanation, while your essay technique will have to develop to match the resulting demands for more critical analysis and sharper, more focussed argument." Stor vikt läggs vid studentens ansvarstagande och arbetsinsatser. Stora krav ställs på självständighet, värtalighet samt analytisk skärpa och stringens. Studenten är på många sätt "sin egen lyckas smed". Trots – eller kanske tack vare – denna "intellektuella elitism", har Oxford en av världens lägsta "drop-out frekvenser". En ytterligare förklaring ligger nog också i den noggranna studentselektionen. Att bli antagen är inte enkelt.

Från första veckan tränas studenterna i att analysera den empiri som olika författare använder sig av för att lansera sina respektive argument. Man lär sig hur ett vetenskapligt argument artikuleras och försvaras. Därmed får läroböckernas översikter och synteser stå tillbaka för monografiernas och artiklarnas djup, vilket tydliggörs genom litteraturlistornas sammansättning. Detta "forskningsförankrade" arbetssätt förutsätter att nämnda översikter och synteser har inhämtats under gymnasieskolan (Upper Secondary School) och att studenterna läser den litteratur som erhålls varje vecka – eller åtminstone så många sidor som möjligt. I annat fall kan de olika perspektiven inte tillgodogöras, vilket är en nödvändighet för att studenten ska kunna få en någorlunda god uppfattning om hur det aktuella forskningsläget är konstituerat och utifrån detta artikulera sitt egna argument. Forskningsförankringen består med andra ord inte enbart av att professorer undervisar studenter, utan även av det faktum att studenterna analyserar och värderar forskningsresultatets trovärdighet och relation till primärkällorna.

HÅRDA KRAV

Att läsa ett så stort antal sidor i veckan ställer självfallet stora krav på studenternas tid och inläsningsmetodik. Att färdigställa en veckouppsats brukar ta mellan 35 och 40 timmar, inklusive litteraturläsning. Därutöver tillkommer föreläsningar, eventuella klasser och seminarier samt andra kurser (vissa veckor skrivs två veckouppsatser). Detta ger ofta en arbetsvecka på mellan 60 och 80 timmar. Om studenterna inte arbetar hårt kan de knappast tillgodogöra sig de färdigheter som de behöver för att klara den avslutande examen – en förutsättning för att längre fram i livet kunna ha en relativt stor valfrihet på arbetsmarknaden eller att kunna fortsätta inom akademien.

Studierna i Oxford syftar kanske främst till att lära sig att förklara förändring – utifrån ett resonemang om hur och i så fall på vilket sätt det är lämpligt att tala om olika

samhällsfenomen, som till exempel innovationer, tillväxt, reformationer och revolutioner – samt att förstå hur olika teoretiska koncept – som stat, ekonomi, social struktur, kultur, och nation – kan användas för olika tidsperioder och olika samhällen. Som ett regelbundet inslag i undervisningen bedrivs närläsning av artiklar och primärkällor. På denna punkt finns det – förutom arbetstempot – inga större skillnader mellan Oxford och svenska toppuniversitet. Möjligen ligger dessa moment i Sverige oftare i de mer avancerade kurserna, vilket är en konsekvens av den svenska högre utbildningens gymnasiefiering. Här måste grundläggande kurser ofta användas för att repetera och fördjupa otillräckliga gymnasiekunskaper.

VILKA LÄRDOMAR?

Vad kan vi då utläsa av den genomförda analysen? Rent generellt kan vi, genom en fortsatt jämförande analys av internationellt erkända universitet och dess utbildningar, inte bara försäkra oss om att svensk högre utbildning bibehåller en hög "minimnivå" utan också ytterligare förädla våra vetenskapliga "optimumnormer", för att använda Rolf Torstendahls terminologi.

Det är knappast möjligt att kopiera och flytta Oxfordmodellen till det svenska universitetssystemet. Däremot kan vi lära av det brittiska utbildningssystemets mångfaldslösningar. Den svenska högre utbildningens uppdrag skulle behöva ses över. Det har visat sig vara omöjligt att i praktiken "erbjuda utbildning av hög och likvärdig kvalitet vid universitet och högskolor i alla delar av landet och därmed bidra till en regionalt balanserad utveckling" (proposition 1999/2000:1). Genom en över-

syn möjliggörs för det första olika profiler för varje enskilt universitet och för det andra att resurserna kan följa det internationella erkännandet. Olika pedagogiska och utbildningsmässiga inriktningar vid svenska universitet och högskolor skulle ytterligare stimulera en intellektuell och tankemässig mångfald.

Oxfordmodellen visar att det är fullt möjligt att sätta ribban högt och uppnå goda resultat genom en stor kritisk massa. Modellen bygger i grunden på meriter, eftersom en fokusering på dessa inom-vetenskapliga kriterier bland annat motverkar ekonomisk och social snedkrytering. Den bakomliggande tanken är att om meriterna inte utgör grunden för antagningen, så ökar betydelsen av andra faktorer som kön, ekonomisk, etnisk och social bakgrund. Då står med andra ord godtycket och orättvisorna inför dörren!

Inom ramen för en sådan utbildningsmångfald borde det finnas utrymme för åtminstone ett svenskt universitet att på allvar ta upp kampen med de främsta universiteterna i världen. Men, då krävs inte bara ett bejakande av ett "intellektuellt landslag", utan också ett rejält resurstillskott. Uppsala universitet skulle exempelvis behöva omkring fyra gånger så mycket pengar per student för att kunna anta utmaningen. Varför skulle annars framtidens toppforskare stanna kvar i Sverige om Storbritannien och inte minst USA erbjuder avsevärt bättre alternativ?

Christopher Lagerqvist (Christopher.Lagerqvist@ekist.uu.se) är doktorand i ekonomisk historia och knuten till forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi vid Uppsala universitet, samt student vid University of Oxford 2002–03.

REFERENSER

"Basic facts about Oxford interviews", generell information om Oxfords intervju-system, universitetets hemsida: www.ox.ac.uk

Graduate Studies Prospectus 2003–4, Oxford 2002, s. 5–11.

Gustavsson, Sverker, "Forskningens frihet efter det kalla kriget", I: C. Öhman (red.), Uppsala universitet inför 2000-talet. Festskrift till Stig Strömholm, Uppsala 1997, s. 39–60.

Gustavsson, Sverker, "Varför inte lägga ned universiteten?", I: S. Dahl (red.), Kunskap så det räcker? 18 debattinlägg om utbildning och forskning, Stockholm 1998, s. 103–131.

Halsey, A. H., "Further and Higher Education", I: A. H. Halsey (ed.) och J. Webb (ed.) Twentieth-Century British Social Trends, Oxford 2000.

Heath, Anthony, och Payne Clive, "Social Mobility", I: A. H. Halsey (ed.) och J. Webb (ed.) Twentieth-Century British Social Trends, Oxford 2000.

Intervjuer och samtal med forskare, studenter och administrativ personal vid University of Oxford och vid University of Cambridge, 2002–03.

Lewin, Leif, "Skattefria bidrag lyft för forskningen", I: Dagens Nyheter (DN Debatt) den 21 juli 2002.

Lewin, Leif, "Naturvetarkrisen ett politiskt påhitt", I: Dagens Nyheter (DN Debatt) den 22 juli 2003.

Modern History at Oxford, The first year handbook for honour moderations in the school of modern history 2002–2003, Board of the Faculty of Modern History, Oxford 2002

Moore, Will G., The tutorial system and its future, Oxford 1968.

Officiell statistik för University of Oxford rörande de akademiska verksamhetsåren 2001–02 samt 2002–03

Palfreyman, David, (ed.), The Oxford Tutorial: 'Thanks, you taught me how to think', Oxford 2001.

Proposition 1999/2000:1.

Rose and Ziman, Camford Observed, 1964, s. 59.

Sanders, Clare, "Spires aspire to Ivy League", I: The Times Higher Education Supplement den 20 juni 2003.

Strömholm, Stig, "Vi måste satsa på universitetet för eliten", I: Dagens Nyheter (DN Debatt) den 7 september 2003.

Sundqvist, Bo, Högre utbildning och forskning under det senaste decenniet – en statistisk översikt, Uppsala 2002.

Tapper, Ted, och Palfreyman, David, "The Tutorial System: The Jewel in the Crown", I: Oxford and the decline of the collegiate tradition (The Woburn education series), London 2000, s. 96–124.